

شناختنامه مازندران / ۷۶
تاریخ / ۱۳

میرعمادالدین هزارجریبی

سید محمد صادقی سنگدلی

رسانش نوین، ۱۳۹۵

سرشناسیه	: صادق سنگدهی، سیدمحمد، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: میرعمادالدین هزارجریبی / سیدمحمد صادق سنگدهی؛ سرپرست مجموعه زین العابدین درگاه‌های
مشخصات نشر	: تهران: نشر رنسانش نوین، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۹۶ ص.
فروست	: شناخت‌نامه مازندران: [ج. ۷۶، تاریخ: ۱۳.
شابک	: 978-600-7792-89-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتاب حاضر با حمایت اداره کل حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس استان مازندران منتشر شده است.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: مازندران
موضوع	: هزارجریبی، میرعماد الدین، - ۸۰۳ ق.
موضوع	: Mazandaran (Iran: Province)
موضوع	: هزارجریب، منطقه - تاریخ
موضوع	: Hezar Jarib Region (Iran) - History
شناسه افزوده	: درگاه‌های، زین العابدین، ۱۳۲۸ -
شناسه ۱ ده	: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس، اداره کل حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس استان مازندران
شناسه ۲ افزوده	: شناخت‌نامه مازندران: [ج. ۷۶.
بدی کنگره	: ۱۳۹۵ ج. ۷۶، ۸۶، ۱۲۳ الف / DSR۲۰۵۳
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۳۱۱۰۰۸

تهران. براسمالی نوچ. شکیا. نبش شیرازی. پلاک ۷ - واحد ۲
تلفن: ۰۱۲۱۳۰۹۱۳۱ • تلف: ۷۷۵۳۰۸۳۶ • rasanesh.pub@gmail.com

میرعمادالدین هزارجریبی

سیدمحمد صادق سنگدهی

سرپرست مجموعه: دکتر زین العابدین

ویرایش و صفحه آرایی: دبیرخانه شناخت‌نامه مازندران

طراحی یونیفرم جلد: زهره ایزدی ران

لیتوگرافی: فیلم گرافیک

چاپخانه: متین

صحافی: ولیعصر

چاپ اول، تهران، ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

شابک: ۶ - ۸۹ - ۷۷۹۲ - ۶۰۰ - ۹۷۸

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیش گفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۱
هزار جریب مازندران.....	۱۷
موقعیت جغرافیایی.....	۱۸
جغرافیای تاریخی و سیاسی.....	۲۰
شهرهای هزار جریب.....	۲۱
جغرافیای تاریخی هزار جریب قبل از اسلام.....	۲۲
جغرافیای تاریخی هزار جریب پس از اسلام.....	۲۶
اوضاع مازندران در دورهٔ مرعشیان.....	۳۰
مدت حکومت مرعشیان مازندران.....	۳۲
روابط مرعشیان با تیموریان.....	۳۲
اجداد میرعمادالدین.....	۳۷
علت قیام میرعمادالدین.....	۴۱
امیر ولی، حاکم مغولی استرآباد.....	۴۴
لشکرکشی میرعماد به آسران رستاق.....	۴۵

۸ • شناخت‌نامهٔ مازندران

۴۸.....	ملاقات میرعمادالدین با امیر تیمور.....
۵۱.....	مرگ میرعمادالدین و محل دفن او.....
۵۳.....	جانشینان میرعمادالدین.....
۵۳.....	امیر عزالدین.....
۵۵.....	سید رضی‌الدین.....
۵۶.....	امیر کمال‌الدین حسین.....
۵۶.....	سید تاج‌الدین.....
۵۷.....	سادات جبرئیلی.....
۵۸.....	امیر علی‌الله.....
۵۸.....	امیر عبدالرشید.....
۶۰.....	سرانجام حکومت.....
۶۲.....	اختلافات میان سادات هزارجریبی.....
۶۶.....	سادات عمادی و اسادات حسینی.....
۷۰.....	روابط امیر کمال‌الدین با شاه اسماعیل صفوی.....
۷۱.....	روابط سادات هزارجریب با سرعشیان.....
۷۴.....	مهاجرت سادات هزارجریبی.....
۷۶.....	آرامگاه‌های سادات عمادی.....
۸۰.....	آثار و بناها در هزارجریب.....
۸۵.....	خلاصهٔ مباحث.....
۸۶.....	رساله‌ای در بیان حالات سیدعمادالدین.....
۱۱.....	کتاب‌نامه.....

پیش‌گفتار

مازندران سرزمین همیشه بهاران با داشتن قله‌های سر به فلک کشیده و دشت‌های سرسبز ساحل دریای نیلگون خزر، فرهنگ و تمدنی غنی و دیرینه را در خود نهفته دارد. نردورزان و پژوهشگران بی‌تردید نقش‌آفرینی نقش‌آفرینان مازندرانی را در بنا، تثبیت و گسترش هویت فکری و فرهنگی این سرزمین ایرانی - اسلامی نمی‌توانند نادیده بگیرند. مطالعه این نقش‌ها و نقش‌آفرینان برای بازشناسی، تقویت و بقای هر یک از این تمدن‌ها - ایرانی امروزیان می‌تواند راه‌گشا باشد. مجموعه «شناخت‌نامهٔ مازندران» به این مطالعه و بازشناسی، با ویژگی‌های زیر سی‌پردازد:

موضوع: تاریخ، تمدن، فرهنگ و ادب، هنر و معماری، مذهب و ...

هدف: ارتقای سطح آگاهی‌ها، تقویت هویت دینی، فرهنگی و اجتماعی، اعتلای سطح اعتدال به مسیر عمومی (مردم مازندران)؛ فراهم کردن زمینه‌های پژوهشی برای رشد و شکوفایی پژوهشگران جوان، به‌ویژه پژوهشگران مازندرانی.

مخاطبان: همهٔ مردم به‌ویژه نسل جوان تحصیل‌کرد

مؤلفان: استادان صاحب‌نام دانشگاه‌ها، حوزه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی، پژوهشگران جوان.

کمیت حجم: مطالب به صورت کتاب در اندازه پالتویی به حجم تقریبی ۴۸ صفحه (این جلد به استثناء ۹۶ صفحه).

سطح مطالب: بیان متن با رعایت معیارهای علمی و پژوهشی، به زبانی ساده و روان؛ نوگرایی هدف غایی نیست، اما بیانی نو و شکلی مطلوب در نظر است.

محورها: تاکنون ۷۲ جلد از مجموعه «شناخت‌نامه مازندران» با محورهای: زبان، فرهنگ و ادب، تاریخ، بناهای

۱۰ • شناخت‌نامه مازندران

مذهبی، تاریخی، شهرنامه‌ها (شهرهای فراموش شده و امروزی) و ناموران منتشر شده است، در مرحله دیگر علاوه بر محورهای یاد شده محور صنایع دستی، اقتصاد و تجارت، محیط زیست و گردشگری بر مجموعه افزوده شد. به فضل الهی در این مرحله بیش از ۱۲۰ جلد آماده انتشار است. همانند گذشته موضوع‌هایی به ظاهر پراکنده انتخاب شده، تا علاوه بر پرهیز از تخصصی بودن صرف، به سلیقه‌های عموم مخاطبان نیز توجه شود. بی‌تردید در پایان کار (به ط توفیق الهی)، مجموعه در هر محور به شیوه جداگانه و تخصصی می‌تواند ارائه شود.

اینک به فضل الهی این مجلد از محور تاریخ با عنوان «میرمادین و جریبی» منتشر می‌شود. بر خود فرض می‌دانیم آنچه که در شکل‌گیری این مجموعه نقش داشته‌اند قدر دانای کنیم.

استادان و پژوهشگران، شاران و ارزیابان علمی مجموعه شناخت‌نامه مازندران؛ نویسنده محترم این اثر، سید محمد صادقی سنگدهی؛ مدیر محترم پژوهشکده ساری‌شناسی، دکتر حسین اسلامی؛ همکاران دبیرخانه محترم، مدیر نشر رسانش نوین، محسن علی‌نژاد قمی و همکاران و همه عزیزانی که برای اعتلای فرهنگ ایرانی - اسلامی گامی برمی‌دارند صمیمانه سپاس‌گزاریم.

یادآور می‌شویم برخلاف رویه مجموعه شناخت‌نامه، این اثر به تناسب حجم بحث تقریباً دو برابر شده است.

من الله التوفیق و علیه التکلان
سرپرست مجموعه شناخت‌نامه
زین‌العابدین درگاه‌ی - ۱۳۹۵
Zn_dargahi@yahoo.com

مقدمه

خداوند بر بشر منت نهاد و پیامبرانی را برای هدایت مردم به سوی حضرت حق فرستاد. پیامبران الهی برای دستیابی به این هدف و رسیدن به کمال با تمام مظاهر طاغوت و استکبار به مبارزه برخاستند و برای برپایی قسط و عدل از هستی خود گذشتند. قرآن کریم انبای الهی به ویژه پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله را اسوه سرگشته را داده است. باورمندی تشیع به جانشین ائمه هدی علیهم السلام برای اكمال دين اسلام و سعادت بشریت، شیعیان را به برابری عدالت زبان زد کرده است. شیعه به پیروی از امامان معصوم علیهم السلام به ویژه با یاد و نام حماسه‌سازان کربلا در طول تاریخ، پرچمداری ستیز با ظلم و ستم را برافراشتند؛ با برگزاری مراسم سوگ و ماتم شهیدان کربلا، زنده نگه داشتن یاد و خاطره رشادت‌ها و ایستادگی برابر ظلم و ستم، همواره آزادگی خود را حفظ کرده‌اند. شعار «کونوا للظالم خصما و للمظلوم عونا» امام علی علیه السلام و «انی لا اری الموت الا السعاده و الحياه مع الظالمین الا برما» امام حسین علیه السلام، نیز «هیئات منا الذله»، پرچم برافراشته و همواره سربلند تشیع است. بدین روی شیعه به امامت معصومان علیهم السلام و به رهبری فرزندان و منتسبان به این خاندان پرچم قیام را در برابر حاکمان ظالم و ستمگران برافراشتند و از جان گذشتند تا «کلمه الله هی العلیا» همواره بدرخشد.

مازندران در تاریخ دورهٔ اسلامی به دیار علویان شهرت یافته است. این افتخار با قیام علویان تبرستان در قرن سوم هجری، قیام مرعشیان و سادات هزارجریب در قرن هشتم صفحات رنگینی از مبارزات مردم ولایت‌مدار مازندران را نشان می‌دهد. اسلام با چهرهٔ تشیع علوی در مازندران درخشید و سرفصل نوینی از حیات آزادمردان مازندرانی را رقم زد.

زمانی که امیران و حاکمان منطقه‌ای بر مازندران حکومت می‌کردند، آنان هم با پذیرش مذهب شیعه توانستند از خود نام نیک و آثار خیر به جای بگذارند. بناهای آرامگاهی سادات در گوشه و کنار مازندران از کثرت حضور سادات علوی نشان دارد که در گسترش فرهنگ ولایت‌داری وسیعی نقش‌آفرین بودند. نکتهٔ دیگری که نباید غفلت کرد ناموران و عالمان سترگ مازندرانی است که در گسترش و تعمیق فرهنگ تشیع در جهان، به ویژه مازندران مؤثر بوده‌اند. عالمان مجاهدی چون محمد بن جابر طبری، ابوجعفر محمد بن علی ابن شهر آشوب ساروی (وفات ۵۸۸ ق.)، ابومنصور احمد بن علی بن علی بن ابی‌طالب طبرسی (شیخ طبرسی، نویسنده کتاب احتجاج، قرن ششم)، شیخ خلیفهٔ مازندرانی (وفات ۷۳۹) و... در روزگار جدیدتر شیخ فضل‌الله نوری (متولد لاشک کجور، ۱۲۹۵ ق.)، ملا عبدالله مازندرانی (وفات ۱۳۳۰ ق.)، آیه‌الله شیخ محمد کوهستانی و... بی‌تردید ده‌ها عالم و دانشمند مازندرانی را می‌توان نام برشمرد.

در یک سده اخیر، نیز در رشد و بالندگی انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی علیه السلام شماری از عالمان و مبارزان خستگی‌ناپذیر مازندرانی نقش‌آفرین بوده‌اند که از بی‌شمار مجاهدان این راه به آیه‌الله میرزا هاشم آملی، آیه‌الله حسن حسن‌زاده آملی، آیه‌الله عبدالله جوادی آملی، شهید سید عبدالکریم هاشمی‌نژاد، آیه‌الله محمد حسین محمدی لائینی، آیه‌الله هادی روحانی، آیه‌الله اسماعیل صالحی مازندرانی، مفت‌چال لفور، آیه‌الله سیدصابر جبّاری و... بسیاری از چاهان و عالمان در قید حیات می‌توان اشاره کرد. چنان در روند و رزمنده، سرداران شهید و جانباز مازندرانی در دفاع مقدس خوش درخشیدند و اگر نبود این فدائیان، پیش‌بینی می‌شد که سرنوشت جنگ و دفاع مقدس به‌گراش دیگری رقم می‌خورد. پیشتازی مازندران در دفاع از حریم ولایت علوی و پذیرش تشیع، وفاداری در طول تاریخ به ارمان‌های شیعی، برپایی حکومت‌هایی مبتنی بر اندیشه‌های تشیع، حضور سادات علوی و... همه و همه از آراده‌های ستم‌ستیزی و باور راستین مازندرانیان حاکمیت می‌کند. در این اثر مؤلف گوشه‌ای از تاریخ خونین و ستم‌ستیز مردم مازندران به رهبری سادات هزارجریب را پیش چشم نهاده و فراز و فرود این قیام علوی شیعی را نشان داده است. داوری دربارهٔ عمل کرد و نتایج این حکومت شیعی در منطقهٔ هزارجریب مازندران و تأثیر آن بر گسترش و تعمیق فرهنگ شیعی فرصت دیگر می‌طلبد و در این جا هدف، گزارشی از این قیام و حکومت سادات است.

حکومت منطقه‌ای آن هم از نوع شیعی، با توجه به عصر پرتلاطم تاریخ ایران و مازندران از یک سو، حملهٔ تیمور از سوی دیگر، هم‌زمانی با حکومت شیعی مرعشیان و تقریباً ستیز آنان با تیموریان و... منابع را به سکوت واداشته، بنابراین هر پژوهشگری در بررسی و تحلیل این قیام به استفاده از منابع غیررسمی و خاندانی ناگزیر است و این تهیهٔ یک گزارش کامل را نه فقط دشوار، بلکه گاه مخدوش می‌کند. با این همه مؤلف سعی کرده است زمینه‌ها و علت قیام میرعمادالدین را بیان کند، پس از قیام میرعمادالدین علیه حاکمان ستمگر و به دست گرفتن قدرت، رموز و اسرار عصر او را به تصویر کشد. علاوه بر این از جانشینان و خدایان سیاسی - اجتماعی آنان سخن گفت. عمده مسائلی را که موجب شد سلسلهٔ سادات هزاربره با مرعشیان از در ستیز درآیند و با تیمور و جانشینان مبارزه کنند، برشمرد. از نکات قابل توجه این اثر برآمدن مزارهای آرامگاهی تعدادی از سادات هزاربره است که تا روزگار ما زیارتگاه و مأمن مردم این سامان است. منابع تاریخی دربارهٔ تاریخ قیام و حکومت میرعمادالدین و جانشینان وی پرداخته‌اند. دو اثر مستقل دربارهٔ این نوشته شده است که به معرفی دو اثر می‌پردازیم:

- «شجره‌الامجاد فی تاریخ میرعماد»، سید حسین

بنافتی، تصحیح فریده یوسفی، ساری، شلفین، ۱۳۸۴،

۷۰ ص، رقعی.

حجه الاسلام سیدحسین بنافتی متولد ۱۲۹۶ ق. کربلا، متوفی ۱۳۳۰ ش؛ وی از سال ۱۳۲۹ ق. (۱۲۹۷ ش) در ساری اقامت گزید و در این شهر وفات یافت و پیکرش را در امامزاده یحیی به خاک سپردند. رساله «شجره الامجاد فی تاریخ میرعماد» دربارهٔ اجداد و اعقاب میرعمادالدین هزارجریبی است. در این اثر به قیام میرعمادالدین و تشکیل حکومت شیعی در منطقهٔ هزارجریب مازندران پرداخته است. به نبردهای میرعماد با حاکمان محلی و مخالفان، ملاقات با امیر تیمور گورکانی و... جانشینان وی، دسته‌بندی و گشاکش بر سر قدرت و اختلاف‌ها و نبردهای آنان را این‌بار اشاره شده است. نکته قابل توجه در این اثر به نبردهای میرعمادالدین و اعقاب اوست که نویسنده خود یکی از بازماندگان این خاندان است. یادآور می‌شوم در این رساله موجز در آغاز به هزارجریب و موقعیت جغرافیایی و تاریخی آن اشاره شده است.

- «سادات هزارجریب، سلسله‌ای شیعی در ساری مازندران»، سیدمحمد عمادی حائری، ضمیمهٔ «دوفصلنامهٔ آینهٔ میراث»، س ۷، ۱۳۸۸، ۷۴ ص، وزیری، ۵ ص انگلیسی.

نویسنده در این اثر پژوهشی پس از معرفی منطقهٔ هزارجریب به قیام میرعماد، حکومت و جانشینان وی پرداخته است. اجداد میرعماد و اعقابش بحث دیگر این کتاب است. سه پیوست این اثر بر غنای آن افزوده است. پیوست اول خطای منابع تاریخی دربارهٔ

دو شخصیت تاریخی از سادات مازندران میرعمادی و مرعشی اشاره می‌کند و ملاقات آنان با امیر تیمور را بیان می‌کند که نویسنده بر مبنای شواهد تاریخی از این التباس سخن گفته است. پیوست دوم دربارهٔ سادات عمادی و انتساب حسینی آنان است. پیوست سوم هزارجریب و نواحی آن را بر مبنای پژوهش‌های جدید معرفی کرده است.

با توجه به این که اثر حاضر ابتدا پایان‌نامهٔ تحصیلی، کارشناسی ارشد تاریخ بود، بر خود لازم می‌نماید از رهنمائی‌های ارزشمند استادان بزرگوارم دکتر علی رهنمایی، اچ‌سی، دکتر صفر یوسفی، دکتر رمضان صیقل، دکتر عباس پناهی، دکتر قربانعلی کنارودی، آقای علی‌اکبر دکتر حسین اسلامی و دکتر زین‌العابدین درگاهی صمیمانه، تقدیر نمایم.

البته شایسته است از پدر و مادر رحمت‌کش و فداکارم، برادرم سیدعلی، همراهی، سرپرست و در طول تحصیل و گردآوری این اثر قدردانی کنم. همچنین صمیمانه از فرزندان مهربانم سیده فاطمه، سیدعلی و سیده زهرا سپاس‌گزارم.

سیدمحمد صادقی سنگدهی

تابستان ۱۳۹۵